

YASHIL IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Vaxidov Erkin Zairovich

Buxoro Osiyo Xalqaro universtiteti iqtisod yo‘nalishi magistri +9989 93 424 97 95
power_man87@mail.ru

Annotatsiya: maqolada “Yashil iqtisodiyot”ga o‘tish konsepsiyasining rivojlanish tarixi bosqichlari va har bir rivojlanish davrining konsepsiyalari va iqtisodiy barqarorlikka erishishda, sohalar iqtisodiyotida resurslardan oqilona foydalanishning ahamiyati hamda dastlabki qadamlar haqida yozilgan.

Kalit so‘zlar va iboralar: “yashil” iqtisodiyot, “yashil” iqtisodiyotning rivojlanish bosqichlari, “yashil” iqtisodiyotning rivojlanish konsepsiyasi, barqaror iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация: в статье описаны исторические этапы развития концепции перехода к «зеленой экономике» и концепции каждого периода развития, а также значение рационального использования ресурсов в экономике отраслей и первые шаги в достижении экономической стабильность.

Ключевые слова и понятия: «зеленая» экономика, этапы развития «зеленой» экономики, концепция развития «зеленой» экономики, устойчивое экономическое развитие.

Annotation: the article describes the historical stages of development of the concept of transition to a “green economy” and the concept of each period of development, as well as the importance of rational use of resources in economic sectors and the first steps in achieving economic stability.

Key words and concepts: “green” economy, stages of development of “green” economy, concept of development of “green” economy, sustainable economic development.

Yashil iqtisodiyotga o‘tish konsepsiyasi o‘z rivojlanish tarixiga ega va quyidagi bosqichlarga bo‘linadi:

1-jadval

Bosqichlar	I	II	III	IV
Yillar	1950-1960	1960-1970	1980-1990	2000-2010
Asosiy g‘oya	Iqtisodiyotning atrof- muhit va insonga salbiy ta‘sirini anglab etish	Inson uchun qulay atrof- muhit va tabiiy resurslarni saqlab qolish maqsadida tejamkor	Iqtisodiy o‘shish va sanoat rivojlanishi- ning ekologik jihatdan moslashishi iqtisodiyot	“Erkin bozor”ning biosfera resurslarini saqlab qolish va ijtimoiy adolat manfaatlarini himoya qilish, uzoq muddatli davrda iqtisodiy

		(ratsional) iqtisodiyotni shakllantirish	nuqtai nazaridan maqsadga muvofiqligi	barqarorlikni ta'minlash nuqtai nazaridan o'z-o'zini tartibga solishga qodir emasligi. "Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi
--	--	--	--	--

Birinchi bosqich – 1950-1960 yillar iqtisodiyotning atrof-muhit va insonga salbiy ta'sirini anglab etish davri hisoblanadi. Bu davrda iqtisodiy rivojlanish va atrof-muhitning degradatsiyalashuvi o'rtasidagi bog'liqlik to'liq anglab etilgan bo'lsa-da, ekologik muammolar iqtisodiy rivojlanish jarayonida tabiatni muhofaza qilish zarurligini e'tiborga olish bilan cheklanib qolgan. Bu davrda atrof-muhitning degradatsiyalashuviga bag'ishlangan qator xalqaro anjumanlar o'tkazildi.

Jumladan, 1955 yilda dunyoning yirik shaharlarida zaharli gazlardan o'lim holatlarining ko'payishi atmosferaning ifloslanishiga bag'ishlangan birinchi xalqaro konferensiya o'tkazildi. Xalqaro darajada muvofiqlashtirish va kelishuvning yo'qligi, biznes va atrof-muhit muhofazasi borasidagi vazifalarning bir biriga to'g'ri kelmasligi xalqaro miqyosda ekologik kuchlarni to'liq ishga solish imkonini bermas edi. BMT Bosh Assambleyasi 1962 yil 18 dekabrda "Iqtisodiy rivojlanish va tabiatni muhofaza qilish" (1831(XVII) to'g'risidagi rezolyusiyasini qabul qildi.

Ikkinchi bosqich – 1960-1970 yillarni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichda barqaror iqtisodiy rivojlanish tufayli tabiiy resurslardan jadal sur'atlarda intensiv foydalanish va atrof-muhitni ifloslantirish iqtisodiyotning moddiy-resurs bazasini izdan chiqarishi va inson turmush farovonligining pasayishiga olib kelishi to'g'risidagi bahs-munozalar kuchaydi. Muhokamalardagi bosh g'oya – tabiiy resurslarni va inson uchun qulay atrof-muhitni saqlab qolish maqsadida tejamkor (ratsional) iqtisodiyotni shakllantirishdan iborat edi. 1970 yillarda tabiiy resurslar muhofazasiga bag'ishlangan turli xil tashkilotlarning harakat dasturlari shakllana boshladi. 1970 yillarda tabiiy resurslar muhofazasiga bag'ishlangan turli xil tashkilotlarning harakat dasturlari shakllana boshladi. 1970 yilda AQSHning ekologik siyosatini yanada takomillashtirish maqsadida tabiiy resurslarni muhofaza etish bo'yicha Kengash tashkil etildi. Shu yili atrof - muhitni muhofaza qilish bo'yicha birinchi milliy seminar shaklida Yer kuni o'tkazildi. 1971 yili Angliyada atrof-muhit muhofazasi va taraqqiyoti bo'yicha xalqaro institut tashkil etilib, uning maqsadi tabiatga ziyon etkazmay iqtisodiy rivojlanish yo'llarini izlashdan iborat edi. 1972 yili Stokgolmda (Shvetsiya) atrof-muhit muhofazasiga bag'ishlangan BMT Konferensiyasi bo'lib o'tib, unda BMTning Atrof-muhit dasturi (UNEP) ishlab chiqildi. Ushbu holat milliy davlat darajasida xalqaro hamjamiyat e'tiborini ekologik muammolarni hal etishga qaratishni anglatdi.

Uchinchi bosqich – 1980-1990 yillar. Ushbu davr rivojlangan mamlakatlarda "yashil" texnologiyalarni jadal sur'atlarda rivojlanish bosqichi bo'lib, ekologik modernizatsiya g'oyasi ilgari surildi. Mazkur g'oyaning asosiy mazmuni iqtisodiy o'sish va sanoatning rivojlanishi ekologik jihatdan moslashishi iqtisodiyot nuqtai nazaridan maqsadga muvofiq ekanligi bilan izohlanadi. Ushbu davrda mutaxassislar o'rtasida

barqaror rivojlanish konsepsiyasi shakllana boshladi. 1983 yilda Atrof-muhit va rivojlanish bo'yicha Butunjahon komissiyasi tashkil etildi. 1983 yilda Atrof-muhit va rivojlanish bo'yicha Butunjahon komissiyasi tashkil etildi. Komissiya uch yil davomida iqtisodiy, ijtimoiy-madaniy va ekologik omillarning o'zaro ta'siri va aloqadorligi masalalarini o'rgandi. Mazkur ma'ruza "barqaror rivojlanish" tushunchasini ommalashtirishga xizmat qildi. Barqaror rivojlanish — bu iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar jarayoni bo'lib, unda tabiiy resurslar ekspluatatsiyasi sarmoyalar yo'nalishi, ilmiy-texnik rivojlanish, shaxs rivoji va institutsional o'zgarishlar bir-biri bilan bog'liq bo'lib, insonning ehtiyojlarini qondirish uchun bugungi va ertangi salohiyatni shakllantiradi. Ushbu holatda asosan inson hayoti sifatini oshirish nazarda tutiladi.

To'rtinchi bosqich – 2000-2010 yillar. Barqaror rivojlanish konsepsiyasining xalqaro va milliy qonunchilikda, biznes-muhitda, ommaviy axborot vositalarida qayd etilishi va mustahkamlanishi. Global moliyaviy- iqtisodiy inqiroz xalqaro iqtisodiy tizimlarning beqarorligi muammosini yangicha talqin etishga undadi. "Erkin bozor" biosfera resurslarini saqlab qolish va ijtimoiy adolat manfaatlarini himoya qilish, uzoq muddatli davrda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash nuqtai nazaridan o'z-o'zini tartibga solishga qodir emasligi g'oyasi ilgari surildi. Ushbu bosqichda xalqaro sammitlar va konferensiyalar o'tkazildi. Ular jumlasiga 2000 yilda Nyu-York shahrida o'tkazilgan BMTning Ming yillik Sammiti (Ming yillik maqsadlarining e'lon qilinishi), 2006 yilda Yoxannesburgda o'tkazilgan "Rio+10" Barqaror rivojlanish bo'yicha umumjahon sammiti, 2012 yili Rio-de-Janeyroda BMTning barqaror rivojlanish bo'yicha "Rio+20" nomini olgan Konferensiya¹larini kiritish mumkin.

Umuman, "barqaror rivojlanish", "yashil o'sish" va "yashil iqtisodiyot" tushunchalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik "yashil iqtisodiyot" tushunchasining mazmunini chuqurroq ochib berish imkonini beradi. Umuman, "barqaror rivojlanish", "yashil o'sish" va "yashil iqtisodiyot" tushunchalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik "yashil iqtisodiyot" tushunchasining mazmunini chuqurroq ochib berish imkonini beradi. "Yashil iqtisodiyot"ni shakllantirish "yashil o'sish"ni ta'minlab beradi va barqaror rivojlanish strategiyasini amalga oshirishga ko'maklashadi. Demak, "yashil iqtisodiyot"ni barqaror rivojlanishning uzoq muddatli maqsadlariga erishishning asosi sifatida qabul qilish mumkin. "Yashil iqtisodiyot"ga o'tishning dolzarbligi va zarurligi quyidagi omillar bilan belgilanadi: "Yashil iqtisodiyot"ga o'tishning dolzarbligi va zarurligi quyidagi omillar bilan belgilanadi: atrof-muhitning ifloslanishi va tabiiy resurslar tugashining salbiy oqibatlarini kamaytirish maqsadida iqtisodiyotda texnologik modernizatsiyalashni amalga oshirishni zarurligi; uglevodorod xom-ashyosi va uning pirovard mahsulot qiymatidagi ulushiga bog'liqligini qisqartirish asosida iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirish; katta multiplikativ samaraga ega bo'lgan yuqori texnologiyali tarmoqlarni yangilash

¹ "O'zbekistonning yashil rivojlanish strategiyasi". Olingan: <http://mift.uz/en/strategies/uggs>

imkonini beruvchi yashil innovatsiyalarni qo'llash; past uglerodli iqtisodiyotga o'tish jarayonida uglevodorodga bog'liqlikni qisqartirish.

Energetika sektori iqlim o'zgarishlariga jiddiy ta'sir ko'rsatiuvchi soha hisoblanadi va atmosferaga issiqxona gazlarini chiqarish miqdorining 60%ga yaqini ushbu sektor hissasiga to'g'ri keladi. Tahlillar ko'rsatishicha, yer sharida istiqomat qiluvchi aholining har beshtasidan biri yoki 1,2 mlrd. kishi elektrenergiyadan foydalanish imkoniyatidan mahrum. 2,8 mlrd. kishi esa ovqat tayyorlash va yashash joyini isitish uchun daraxt, ko'mir va hayvonlar ahlatidan foydalanishadi.

Bu esa uy havosining buzilishi oqibatida har yili 4 milliondan ortiq kishining o'limiga sabab bo'lmoqda.

Dunyo mamlakatlari "yashil energetika" sohasini rivojlantirish uchun zarur infratuzilmani shakllantirishga sarflanayotgan yillik investitsiyalar miqdorini 2030 yilga qadar hozirgi 400 mlrd. dollardan 1,25 trln. dollarga qadar oshirishlari zarur bo'ladi².

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yanada barqaror va farovon kelajakka erishish yo'lidagi hal qiluvchi qadamdir. Mamlakatning qayta tiklanadigan energiya manbalari, barqaror qishloq xo'jaligi, suv resurslarini boshqarish va bioxilma-xillikni saqlashni o'z ichiga olgan barqarorlikni ta'minlashga ko'p qirrali yondashuvi ekologik muammolarni hal etishga intilayotganini ko'rsatadi. Muammolar mavjud bo'lsa-da, O'zbekistonning xalqaro hamkorlik salohiyati va boy tabiiy resurslari muvaffaqiyatli yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratadi. Hukumatning ushbu tashabbuslarga doimiy sodiqligi barqaror va ekologik toza O'zbekistonni yaratish uchun muhim ahamiyatga ega³.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "O'zbekistonning yashil rivojlanish strategiyasi".

Olingan: <http://mift.uz/en/strategies/uggs>

2. <http://genderi.org/yashil-iqtisodiyot>.

3. M.R.Rustamova. O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish. Ilm-fan va innovatsiyailmiy-amaliy konferensiyasiin-academy.uz/index.php/si.

² <http://genderi.org/yashil-iqtisodiyot>.

³ M.R.Rustamova. O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish. Ilm-fan va innovatsiyailmiy-amaliy konferensiyasiin-academy.uz/index.php/si.